

Mehrdad Azimi¹
Idris Beheshtini²

Received: 8 August 2025

Reception: 15 October 2026

Abstract:

This article examines the role of the Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB) in enhancing the country's soft power and countering smart threats posed by foreign powers, especially the United States. Focusing on media tools, public diplomacy, and new technologies, this research analyzes how IRIB utilizes soft power to promote Islamic and revolutionary values, strengthen national identity, and neutralize media warfare. The research method is qualitative and based on content analysis of existing documents and sources. Findings show that IRIB has played an effective role in strengthening Iran's public diplomacy by producing cultural and religious content, launching international networks such as Press TV and Hispan TV, and utilizing digital platforms. Through these actions, this media institution endeavors to bolster Iran's narrative globally against negative Western propaganda. However, challenges such as weakness in producing engaging content, lack of alignment with the needs of the young generation, and limitations resulting from sanctions have prevented the full realization of this institution's potential. This article suggests that IRIB can increase its global influence by leveraging new technologies like artificial intelligence (AI) and augmented reality (AR), as well as strengthening international collaborations.

Keywords: Diplomacy - Media Diplomacy- Smart Power - Soft Power

¹PhD student in Political Science, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

²Assistant Professor, Department of Political Science, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

<http://doi.org/10.30510/pscci.2025.498658.1203>

نقش صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در تقویت قدرت نرم و مقابله با تهدیدات

هوشمند

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۳

 ^۱ مهرداد عظیمی

 ^۲ ادریس بهشتی نیا

چکیده

این مقاله به بررسی نقش صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در تقویت قدرت نرم این کشور و مقابله با تهدیدات هوشمند قدرت‌های خارجی به‌ویژه ایالات متحده می‌پردازد. با تمرکز بر ابزارهای رسانه‌ای، دیپلماسی عمومی، و فناوری‌های نوین، این پژوهش به تحلیل چگونگی استفاده صدا و سیما از قدرت نرم برای ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی، تقویت هویت ملی، و خنثی‌سازی جنگ رسانه‌ای می‌پردازد. روش تحقیق این مقاله کیفی و مبتنی بر تحلیل محتوای اسناد و منابع موجود است. یافته‌ها نشان می‌دهد که صدا و سیما با تولید محتوای فرهنگی و مذهبی، راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی مانند پرس تی‌وی و هیسپان تی‌وی، و استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال، توانسته است در تقویت دیپلماسی عمومی ایران نقش مؤثری ایفا کند. این نهاد رسانه‌ای تلاش می‌کند تا با این اقدامات، روایت ایران را در سطح جهانی در مقابل تبلیغات منفی غرب تقویت کند. با این حال، چالش‌هایی نظیر ضعف در تولید محتوای جذاب، عدم تطابق با نیازهای نسل جوان، و محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها مانع از تحقق کامل پتانسیل این نهاد شده است. این مقاله پیشنهاد می‌کند که صدا و سیما با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی و واقعیت افزوده، و همچنین تقویت همکاری‌های بین‌المللی، می‌تواند تأثیرگذاری خود را در عرصه جهانی افزایش دهد.

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

^۲ استادیار گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از زمان تأسیس در سال ۱۳۵۸ (۱۹۷۹ میلادی) بر اصولی چون استقلال، عدالت‌خواهی، و مقاومت در برابر سلطه جهانی استوار بوده است. این اصول، که ریشه در ایدئولوژی اسلامی و انقلابی دارند، نه تنها در حوزه‌های سیاسی و نظامی، بلکه در عرصه‌های فرهنگی و رسانه‌ای نیز نمود یافته‌اند. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای رسانه‌ای کشور، نقش کلیدی در ترویج این اصول و تقویت قدرت نرم ایران ایفا کرده است. قدرت نرم، به‌عنوان توانایی تأثیرگذاری بر دیگران از طریق جذب و اقناع بدون استفاده از زور، در سیاست خارجی ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این نهاد رسانه‌ای با تولید محتوای فرهنگی، مذهبی، و سیاسی، و همچنین راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی، تلاش کرده است تا روایت ایران را در برابر تبلیغات منفی قدرت‌های غربی، به‌ویژه ایالات متحده، تقویت کند. ایالات متحده از طریق استراتژی‌های قدرت هوشمند، ترکیبی از ابزارهای نظامی، اقتصادی، و رسانه‌ای را برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی جهانی و تضعیف دشمنان خود به‌کار می‌گیرد. این استراتژی‌ها شامل جنگ روانی، حملات سایبری، و انتشار اخبار جعلی از طریق رسانه‌های جهانی و شبکه‌های اجتماعی است. در مقابل، صدا و سیما ایران با بهره‌گیری از ابزارهای رسانه‌ای و دیپلماسی عمومی، سعی در خنثی‌سازی این تهدیدات و تقویت جایگاه ایران در نظام بین‌الملل دارد. این مقاله به بررسی نقش صدا و سیما در توسعه قدرت نرم ایران و مقابله با تهدیدات هوشمند ایالات متحده می‌پردازد. سؤال اصلی پژوهش این است که صدا و سیما چگونه می‌تواند با استفاده از ابزارهای رسانه‌ای، جایگاه ایران را در برابر تهدیدات هوشمند تقویت کند؟ اهداف این پژوهش شامل شناسایی نقاط قوت و ضعف صدا و سیما، تحلیل نقش آن در دیپلماسی عمومی، و ارائه راهکارهای نوین برای افزایش تأثیرگذاری این نهاد است.

مروری بر ادبیات موضوع:

مفهوم قدرت نرم و قدرت هوشمند قدرت نرم، به‌عنوان مفهومی کلیدی در روابط بین‌الملل، توسط جوزف نای (نای، ۲۰۰۴) به‌عنوان توانایی تأثیرگذاری بر دیگران از طریق فرهنگ، ارزش‌ها، و ایده‌ها بدون استفاده از زور تعریف شده است. این مفهوم در مقابل قدرت سخت قرار دارد که بر ابزارهای نظامی و اقتصادی تکیه دارد. قدرت هوشمند، ترکیبی از قدرت نرم و سخت است که به کشورها امکان می‌دهد با استفاده از ابزارهای متنوع، اهداف خود را در نظام بین‌الملل دنبال کنند (آرمیتاژ و نای، ۲۰۰۷). در سیاست خارجی ایران،

قدرت نرم از طریق ابزارهایی مانند دیپلماسی فرهنگی، رسانه‌ها، و ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی پیگیری می‌شود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۷). نقش رسانه‌ها در دیپلماسی عمومی به عنوان یکی از ابزارهای قدرت نرم، به تلاش کشورها برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی دیگر کشورها از طریق رسانه‌ها، فرهنگ، و تبادلات مردمی اشاره دارد (ملیسن، ۲۰۰۵، ۱۱). رسانه‌های جمعی، به‌ویژه تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی، نقش مهمی در این فرآیند ایفا می‌کنند. در ایران، صدا و سیما به عنوان نهاد اصلی رسانه‌ای، با تولید محتوای فرهنگی و سیاسی و راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی مانند پرس تی‌وی و هیسپان تی‌وی، تلاش کرده است تا روایت ایران را در سطح جهانی ترویج دهد (عیوضی و منصورزاده، ۱۳۹۰، ۶۸). این شبکه‌ها با پوشش اخبار مرتبط با تحولات منطقه‌ای و جهانی، به‌ویژه در حمایت از جنبش‌های مقاومت، سعی در خنثی‌سازی تبلیغات منفی غرب دارند. تهدیدات هوشمند ایالات متحده از طریق استراتژی‌های قدرت هوشمند، از جمله جنگ روانی، حملات سایبری، و انتشار اخبار جعلی، تلاش می‌کند تا نفوذ خود را در جهان گسترش دهد. این استراتژی‌ها به‌ویژه در خاورمیانه و علیه کشورهایی مانند ایران که رویکردی ضد امپریالیستی دارند، شدت یافته است. برای مثال، در دوره ریاست جمهوری دونالد ترامپ، سیاست "فشار حداکثری" شامل تحریم‌های اقتصادی، اقدامات نظامی، و جنگ اطلاعاتی گسترش یافته که هدف آن تضعیف نظام جمهوری اسلامی ایران است. همچنین رسانه‌های غربی مانند CNN و BBC با انتشار روایت‌های منفی از ایران، سعی در شکل‌دهی به افکار عمومی جهانی علیه این کشور دارند. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران از بدو تأسیس، نقش مهمی در ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی داشته است. این نهاد با تولید برنامه‌های فرهنگی، مذهبی، و سیاسی، به تقویت هویت ملی و اسلامی کمک کرده و در عین حال، با راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی، تلاش کرده است تا گفتمان مقاومت را در سطح جهانی ترویج دهد. برای مثال، شبکه پرس تی‌وی با پوشش اخبار مربوط به جنبش‌های مقاومت در فلسطین و لبنان، روایت ایران را در برابر روایت‌های غربی قرار داده است. با این حال، چالش‌هایی مانند ضعف در تولید محتوای جذاب، عدم تطابق با نیازهای نسل جوان، و محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها، مانع از تحقق کامل پتانسیل این نهاد شده است (نیازی و ولایتی، ۱۳۹۱، ۳۴).

نگاهی به وضعیت و جایگاه صدا و سیما در توسعه قدرت جمهوری اسلامی ایران

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، به عنوان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین رسانه عمومی در کشور، از نظر ساختاری دارای شبکه‌های مختلف تلویزیونی، رادیویی و اینترنتی است.

ماموریت این رسانه، طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ایجاد همبستگی ملی و ارتقای فرهنگ اسلامی-ایرانی است. این رسانه به عنوان یکی از مهمترین نهادهای فرهنگی و رسانه ای در جمهوری اسلامی ایران، نقش بسزایی در توسعه قدرت نرم و سخت این کشور ایفا کرده است. این سازمان با بهره گیری از ابزارهای رسانه ای، توانسته است در عرصه های داخلی و بین المللی به عنوان یک بازیگر مؤثر ظاهر شود. در این مبحث ابتدا به بررسی جایگاه و عملکرد صدا و سیما در توسعه قدرت جمهوری اسلامی ایران پرداخته و نقش آن در تحکیم هویت ملی، ترویج ارزشهای اسلامی و تقویت دیپلماسی رسانه ای را تحلیل خواهیم کرد.

۱. نقش صدا و سیما در تحکیم هویت ملی

صدا و سیما به عنوان یکی از ارکان اصلی نظام جمهوری اسلامی، همواره در راستای تحکیم هویت ملی و اسلامی گام برداشته است.

هویت ملی به مجموعه ویژگی های فرهنگی، تاریخی، زبانی، اجتماعی و مذهبی یک ملت اطلاق می شود که از آن طریق، اعضای یک جامعه خود را از سایر جوامع متمایز می کنند. این هویت، عامل وحدت و انسجام اجتماعی است که در دنیای معاصر، در مقابل تهدیدات جهانی شدن، تحولات فرهنگی و سیاسی، و تأثیرات رسانه ای خارجی، باید تقویت و حفظ شود. در این زمینه، رسانه ها به ویژه رسانه های ملی، نقش کلیدی در تعریف، تقویت و اشاعه این هویت دارند. این سازمان با تولید برنامه های متنوع فرهنگی، تاریخی و اجتماعی، سعی در تقویت حس تعلق ملی و اسلامی در میان شهروندان ایرانی داشته است. برنامه هایی مانند سریال های تاریخی، مستندهای ملی و برنامه های گفتگو محور، به خوبی توانسته اند مفاهیم هویتی را به مخاطبان انتقال دهند. (بهشتی و حقمرادی، ۱۳۹۶، ۳۲)

از جمله نقش ها و وظایف صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در تقویت هویت ملی می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ترویج تاریخ و فرهنگ ایرانی: یکی از مهم ترین وظایف صدا و سیما در تقویت هویت ملی، ترویج تاریخ و فرهنگ ایرانی است. در این راستا، این رسانه با تولید مستندها، سریال ها و برنامه های تلویزیونی، تلاش کرده تا تاریخ غنی ایران زمین، از دوران باستان تا دوران معاصر، را به نسل های جدید معرفی کند (نظری، ۱۳۹۴، ۲۸). سریال هایی مانند "مختارنامه" و "معصومیت از دست

رفته" در این زمینه از موفق‌ترین تولیدات بوده‌اند. این برنامه‌ها با روایت داستان‌های تاریخی و فرهنگی، احساس تعلق به گذشته را در مردم تقویت کرده‌اند.

- توجه به مظاهر دینی و مذهبی در تقویت هویت ملی: دین اسلام و مذهب شیعه یکی از ارکان اصلی هویت ملی ایرانیان است. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در راستای تقویت هویت دینی- ملی، برنامه‌های متعددی در زمینه ترویج فرهنگ دینی، فلسفه اسلامی و مناسبت‌های مذهبی نظیر ماه رمضان، عاشورا، و ایام محرم پخش می‌کند. از جمله این برنامه‌ها می‌توان به سخنرانی‌های مذهبی، برنامه‌های پرسش و پاسخ دینی و تولیدات نمایشی با مضامین دینی اشاره کرد. (بهشتی و حقمرادی، ۱۳۹۶، ۳۴)

- بازتاب گفتمان انقلاب اسلامی و آرمان‌های آن: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران از ابتدای انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۹، یکی از ابزارهای اصلی برای گفتمان‌سازی و ترویج آرمان‌های انقلاب بوده است. این رسانه با پوشش مستمر رویدادهای انقلاب، جنگ تحمیلی، و پیروزی‌های نظام اسلامی، به ترویج ارزش‌هایی مانند استقلال، آزادی، عدالت اجتماعی و مبارزه با سلطه‌طلبی پرداخته است. همچنین، نقش صدا و سیما در نمایش دستاوردهای انقلاب و جمهوری اسلامی، تقویت هویت ملی را از طریق نشان دادن موفقیت‌های کشور در زمینه‌های مختلف اقتصادی، علمی، و فرهنگی ممکن ساخته است. از سوی دیگر، صدا و سیما با پوشش گسترده رویدادهای مانند مراسم سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، روز قدس به تقویت همبستگی ملی کمک کند. این برنامه‌ها نه تنها در داخل کشور، بلکه در میان ایرانیان مقیم خارج نیز تأثیرگذار بوده‌اند. (سلطانی فر، ۱۳۸۷، ۱۲۰)

- مقابله با تهدیدات فرهنگی و رسانه‌ای: یکی از چالش‌های اساسی در دنیای معاصر، تهدیدات جهانی شدن و فرهنگ‌های غربی است که هویت ملی را تهدید می‌کند. صدا و سیما در این راستا با تولید برنامه‌هایی که حاوی مضامین ملی و مذهبی است، در برابر نفوذ فرهنگ‌های بیگانه و اثرات منفی رسانه‌های خارجی مقاومت کرده است. این رسانه با تأکید بر ارزش‌های بومی و ملی، سعی دارد نسل‌های جوان را به هویت و میراث فرهنگی خود متصل کند. (خجسته، ۱۴۰۰، ۹۷)

- تولیدات فرهنگی و هنری با محتوای ملی: یکی دیگر از اقدامات موثر صدا و سیما در تحکیم هویت ملی، تولید و پخش برنامه‌های هنری و فرهنگی است که در آن‌ها به موضوعات اجتماعی، فرهنگی و تاریخی ایران پرداخته می‌شود. فیلم‌ها و سریال‌های ایرانی که به طور خاص درون‌مایه‌های ملی و مذهبی دارند، تأثیر زیادی بر شکل‌دهی به هویت جمعی دارند. این برنامه‌ها نه تنها در ایران، بلکه در میان جوامع ایرانی خارج از کشور نیز تأثیرگذار هستند. (بهشتی و حقمرادی، ۳۵، ۱۳۹۶)

- تأثیر در ایجاد همبستگی ملی در بحران‌ها: در شرایط بحرانی و زمان‌های سخت نظیر جنگ‌ها، بحران‌های طبیعی و اجتماعی، صدا و سیما به عنوان یک ابزار ارتباطی و هماهنگ‌کننده، نقش مهمی در حفظ انسجام ملی و تقویت احساس همبستگی ایفا کرده است. این رسانه در طول جنگ تحمیلی (۱۹۸۰-۱۹۸۸)، توانست با پوشش مستقیم اخبار جنگ و پخش برنامه‌های انگیزشی، روحیه مقاومت و پایداری را در میان مردم تقویت کند. (نظری، ۳۰، ۱۳۹۴)

در نهایت، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از ظرفیت‌های رسانه‌ای خود، توانسته است در فرآیند تحکیم هویت ملی ایرانیان نقش بسیار موثری ایفا کند. این رسانه با ترویج تاریخ و فرهنگ ایرانی، حفظ ارزش‌های دینی، و مقابله با تهدیدات خارجی، به تقویت انسجام ملی و هویت جمعی ایرانیان کمک کرده است.

۲. ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی

صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای فرهنگی و رسانه‌ای کشور، نقش بسزایی در ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی و تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایفا می‌کند. این رسانه با بهره‌گیری از ابزارهای مختلف رسانه‌ای، از جمله تلویزیون، رادیو و فضای مجازی، به عنوان یکی از ارکان اصلی دیپلماسی عمومی و قدرت نرم ایران عمل می‌کند. این سازمان با تولید برنامه‌های مذهبی، آموزشی و تبلیغی، سعی در نهادینه کردن این ارزش‌ها در جامعه دارد. برنامه‌هایی مانند "عقیق"، "مدرسه ایرانی" و "روزنه" به خوبی توانسته‌اند مفاهیم دینی و اخلاقی را به مخاطبان آموزش دهند. همچنین، صدا و سیما با پوشش گسترده مراسم مذهبی و سخنرانی‌های علما، توانسته است به تقویت بنیان‌های دینی در جامعه کمک کند. این اقدامات نه تنها در داخل کشور، بلکه در سطح بین‌المللی نیز تأثیرگذار بوده‌اند. برای مثال، پخش مراسم حج و اعیاد

مذهبی به زبانهای مختلف، توانسته است پیام های اسلامی را به جهانیان منتقل کند. (رضایی، ۱۳۹۷، ۸۱)

از جمله نقش های صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در ترویج ارزش های اسلامی و انقلابی می توان به موارد زیر بطور خلاصه اشاره کرد:

- تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی: قدرت نرم به عنوان توانایی جذب و اقناع دیگران بدون استفاده از زور یا اجبار، یکی از مهم ترین ابزارهای جمهوری اسلامی در عرصه بین المللی است. صدا و سیما با تولید محتوای رسانه ای که بر پایه ارزش های اسلامی و انقلابی استوار است، به تقویت قدرت نرم ایران کمک می کند. این رسانه با ارائه تصویری مثبت از ایران و اسلام، سعی در جذب مخاطبان بین المللی و ایجاد نفوذ فرهنگی در منطقه و جهان دارد. (رفیع و نیکروش، ۱۳۹۲، ۱۰۹)

- صدا و سیما و دیپلماسی عمومی: دیپلماسی عمومی به عنوان یکی از ابزارهای قدرت نرم، نقش مهمی در شکل دهی به افکار عمومی و ایجاد تصویر مثبت از یک کشور دارد. صدا و سیما با تولید برنامه هایی که به معرفی فرهنگ، تاریخ و ارزش های اسلامی ایران می پردازند، به عنوان یکی از ابزارهای دیپلماسی عمومی ایران عمل می کند. شبکه های بین المللی صدا و سیما، مانند شبکه پرس تی وی و العالم، به عنوان ابزارهایی برای انتقال پیام های جمهوری اسلامی به مخاطبان جهانی عمل می کنند. (همان، ۱۱۱)

۳. تقویت دیپلماسی رسانه ای

دیپلماسی رسانه ای یکی از ابزارهای نوین و مؤثر در سیاست های خارجی کشورهای مختلف به شمار می آید.

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از نهادهای اصلی رسانه ای در کشور، نقش مهمی در تقویت دیپلماسی رسانه ای و توسعه قدرت جمهوری اسلامی ایران ایفا می کند. این نهاد به عنوان یکی از ارکان اصلی ارتباطات داخلی و خارجی، با استفاده از ابزارهای مختلف رسانه ای مانند تلویزیون، رادیو، و اینترنت، پیام های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جمهوری اسلامی را به مخاطبان داخلی و بین المللی منتقل می کند. شبکه های

بین المللی صدا و سیما، مانند شبکه پرس تی وی^۱ و العالم، توانسته اند به عنوان رسانه های مؤثر در منطقه و جهان ظاهر شوند. این شبکه ها با پوشش اخبار و تحلیل های مرتبط با تحولات جهانی، سعی در ارائه تصویری مثبت از جمهوری اسلامی ایران دارند. (عیوضی و منصورزاده، ۱۳۹۰، ۷۳)

از سوی دیگر، صدا و سیما با تولید برنامه های مستند و گزارش های تحلیلی درباره مسائل بین المللی، توانسته است به تقویت گفتمان مقاومت در برابر استکبار جهانی کمک کند. برای مثال، پوشش گسترده جنگهای غزه، یمن و سوریه، توانسته است مواضع جمهوری اسلامی ایران را در حمایت از ملت های مظلوم به خوبی منتقل کند.

الف) جایگاه صدا و سیما در دیپلماسی رسانه‌ای

صدا و سیما در جمهوری اسلامی ایران نقش مرکزی در هدایت و نظارت بر محتواهای رسانه‌ای ایفا می‌کند. این نهاد نه تنها مسئولیت تولید محتوای ملی را بر عهده دارد بلکه از طریق شبکه‌های بین‌المللی به انتشار اخبار و تحلیل‌های جهانی می‌پردازد. این رسانه‌ها با رویکردی خاص به بررسی رویدادهای جهانی، تحلیل مواضع جمهوری اسلامی ایران و پیشبرد اهداف دیپلماتیک کمک می‌کنند. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با استفاده از رسانه‌ها، به ویژه تلویزیون و اینترنت، توانسته است به معرفی سیاست‌های جمهوری اسلامی در سطح بین‌المللی بپردازد. به‌ویژه در دوران پس از انقلاب اسلامی و به‌ویژه در سال‌های اخیر، رسانه‌ها به‌عنوان یکی از ارکان اصلی دیپلماسی نرم جمهوری اسلامی به‌شمار می‌آیند. (مدنی، ۱۳۹۹، ۷۸)

۱- الف) صدا و سیما و دیپلماسی رسانه‌ای در منطقه خاورمیانه

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران از طریق شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی خود توانسته است نفوذ قابل توجهی در کشورهای خاورمیانه پیدا کند. این نهاد رسانه‌ای با راه‌اندازی شبکه‌هایی به زبان‌های مختلف از جمله عربی، اردو و انگلیسی، پیام‌های جمهوری اسلامی ایران را در سطح منطقه‌ای و جهانی منتشر کرده و به تقویت روابط ایران با کشورهای همسایه و دیگر کشورهای منطقه پرداخته است. شبکه‌هایی مانند پرس تی‌وی، الکوثر، و المنار^۲ از مهم‌ترین رسانه‌های جمهوری اسلامی ایران هستند که به‌ویژه در

^۱ Press TV

^۲ Al-Manar

خاورمیانه فعالیت می‌کنند و به انتشار تحلیل‌ها و گزارش‌های خبری می‌پردازند که در جهت تقویت اهداف دیپلماتیک ایران در این منطقه است. (همان، ۸۰)

این رسانه‌ها با پوشش مسائل مختلف از جمله موضوعات سیاسی، فرهنگی، و دینی در کشورهای منطقه، توانسته‌اند تصویر جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان مدافع حقوق بشر، آزادی، و استقلال در برابر سلطه‌گری‌های غرب معرفی کنند. به‌ویژه در مواقع بحران‌های سیاسی و اجتماعی، صدا و سیما توانسته است با پوشش زنده اخبار و تحلیل‌های خاص خود، به مخاطبان در منطقه القا کند که ایران حامی جنبش‌های مردمی و گروه‌های مقاوم است.

۲-الف) تقویت وحدت اسلامی و حمایت از گروه‌های مقاومت در منطقه

یکی از سیاست‌های اساسی جمهوری اسلامی ایران در منطقه، حمایت از گروه‌های مقاومت در برابر سلطه‌گری‌های جهانی و استکباری است. صدا و سیما در این راستا با تولید برنامه‌های مختلف تلویزیونی و رادیویی، به معرفی این گروه‌ها پرداخته و با حمایت از آنها، نقش ایران را در تقویت جبهه مقاومت در کشورهای عربی و اسلامی برجسته کرده است. این اقدام به‌ویژه در راستای سیاست‌های ایران در قبال مسائل فلسطین، یمن، لبنان و سوریه است.

در این زمینه، شبکه‌های تلویزیونی صدا و سیما از جمله "المنار" و "الکوثر"، با پوشش اخبار و تحلیل‌های مربوط به موضوعات مقاومت، توانسته‌اند در میان مردم کشورهای منطقه نفوذ داشته باشند و دیدگاه جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان حامی اصلی حقوق ملت‌های مظلوم و مبارز معرفی کنند. به‌طور خاص، حمایت ایران از گروه‌هایی مانند حزب‌الله لبنان، حماس، و انصارالله یمن، از مهم‌ترین موضوعات رسانه‌ای است که در صدا و سیما با پوشش گسترده‌ای مطرح شده است. (فرهنگی، ۱۳۹۵، ۵۱)

۳-الف) مقابله با جنگ رسانه‌ای و ترویج تصویر مثبت از ایران

جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با جنگ‌های رسانه‌ای و تحریف‌های جهانی از سوی کشورهای غربی، به استفاده از صدا و سیما برای تبیین دیدگاه‌های خود در سطح منطقه‌ای و جهانی روی آورده است. رسانه‌های غربی غالباً ایران را به‌عنوان تهدیدی برای امنیت جهانی معرفی می‌کنند، در حالی که ایران خود را به‌عنوان مدافع حقوق بشر، استقلال و عدالت اجتماعی می‌بیند.

در این راستا، صدا و سیما با تولید برنامه‌های خاص مانند مستندها، تحلیل‌های سیاسی، و گفتگوهای ویژه، تلاش کرده است تا تصویری واقع‌گرایانه و انسانی از جمهوری اسلامی ایران و نقش آن در مسائل منطقه‌ای و بین‌المللی ارائه دهد. این رسانه‌ها توانسته‌اند در مقابله با تحریف‌های رسانه‌ای کشورهای غربی به‌ویژه در موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای ایران و جنگ‌های منطقه‌ای، از طریق ارائه تحلیل‌های دقیق و مستند، افکار عمومی جهانی را به سمت درک درست‌تری از سیاست‌های ایران هدایت کنند. (رفیع و نیکروش، ۱۳۹۲، ۱۱۰)

۴-الف) تقویت روابط ایران با کشورهای همسایه و همکاری‌های منطقه‌ای

صدا و سیما همچنین به‌عنوان ابزاری برای تقویت روابط ایران با کشورهای همسایه عمل کرده است. تولید محتوای رسانه‌ای به زبان‌های محلی و پوشش رویدادهای مهم در کشورهای مختلف منطقه، باعث شده که این نهاد بتواند در زمینه تقویت روابط سیاسی و اقتصادی ایران با کشورهای همسایه نظیر عراق، سوریه، لبنان و افغانستان موفق عمل کند.

برنامه‌های صدا و سیما در این زمینه به‌ویژه در رابطه با سوریه و عراق که درگیر جنگ‌های داخلی هستند، به معرفی تلاش‌های ایران برای حمایت از دولت‌های مشروع این کشورها و مبارزه با تروریسم پرداخته است. این رسانه‌ها با پرداختن به موفقیت‌های ایران در مقابله با گروه‌های تکفیری و داعش، توانسته‌اند تصویری مثبت از سیاست‌های ایران در منطقه و مبارزه با تهدیدات جهانی به نمایش بگذارند. (پارمحمادی و احمدی، ۱۳۹۴، ۱۰۳)

شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران و نقش آنها در دیپلماسی رسانه‌ای

شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از ارکان مهم در سیاست خارجی و دیپلماسی رسانه‌ای این کشور شناخته می‌شوند. این شبکه‌ها در راستای معرفی سیاست‌ها، فرهنگ، دستاوردهای علمی و اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و همچنین تأثیرگذاری بر افکار عمومی جهانیان تأسیس شده‌اند. این شبکه‌ها نه تنها در عرصه بین‌المللی، بلکه به‌ویژه در منطقه خاورمیانه نقش کلیدی دارند. شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیما به‌طور مؤثر در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی فعالیت کرده و به مقابله با جنگ‌های رسانه‌ای و تحریف‌های تبلیغاتی علیه جمهوری اسلامی پرداخته‌اند. در اینجا به تحلیل و شرح شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیما و اهمیت آنها در دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی خواهیم پرداخت. (فرهنگی، ۱۳۹۵، ۴۹)

تاریخچه و هدف راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیما

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، پس از انقلاب اسلامی، در راستای تقویت دیپلماسی رسانه‌ای خود، شبکه‌های برون‌مرزی مختلفی را راه‌اندازی کرد. هدف اصلی این شبکه‌ها اطلاع‌رسانی و تبیین سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران به جهانیان، مقابله با تبلیغات منفی کشورهای غربی و در نهایت توسعه قدرت نرم جمهوری اسلامی در سطح بین‌المللی بود. این شبکه‌ها عمدتاً به صورت تلویزیونی و رادیویی فعالیت می‌کنند و به زبان‌های مختلف، به ویژه زبان‌های عربی، انگلیسی، اردو و فرانسوی، به پخش برنامه‌های خود می‌پردازند. (همان، ۵۱)

معرفی شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، برای گسترش نفوذ خود در خارج از مرزها و معرفی هویت اسلامی و ایرانی به جهانیان، شبکه‌های مختلفی را در سطح بین‌المللی تأسیس کرده است. این شبکه‌ها به طور خاص در کشورهای منطقه خاورمیانه و سایر نقاط جهان تأثیرگذار بوده و در جهت تحقق اهداف دیپلماسی رسانه‌ای ایران عمل می‌کنند. مهم‌ترین این شبکه‌ها عبارتند از:

الف) پرس تی‌وی^۳

یکی از مهم‌ترین شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیما، شبکه "پرس تی‌وی" است که به زبان انگلیسی فعالیت می‌کند. این شبکه به ویژه در کشورهای غربی و مخاطبان غیر فارسی‌زبان نقش قابل توجهی در انتقال دیدگاه‌ها و تحلیل‌های جمهوری اسلامی ایران ایفا می‌کند. پرس تی‌وی برنامه‌های خود را با محوریت مسائل جهانی، منطقه‌ای، و داخلی ایران تولید می‌کند و توانسته است با ارائه تحلیل‌های مستند و به چالش کشیدن دیدگاه‌های رسانه‌های غربی، تصویر جمهوری اسلامی ایران را در برابر افکار عمومی جهانی ارائه دهد. این شبکه به ویژه در مقاطع حساس بین‌المللی، همچون بحران هسته‌ای ایران و جنگ‌های منطقه‌ای، فعالیت‌های رسانه‌ای خود را شدت بخشیده و تأثیر زیادی بر افکار عمومی در سطح جهانی داشته است. (آذری جهرمی، ۱۳۹۷، ۱۱۸)

ب) ال‌کوثر^۴

^۳ Press TV

^۴ Al-Kawthar TV

شبکه "الکوتر" به زبان عربی، برای مخاطبان در کشورهای عربی و اسلامی راه اندازی شده است. این شبکه، علاوه بر پخش اخبار و تحلیل های سیاسی، به موضوعات مذهبی، فرهنگی و اجتماعی نیز پرداخته و از این طریق ارتباط خود را با کشورهای منطقه ای و به ویژه کشورهای عربی تقویت کرده است. الکوتر به ویژه در بحران های سیاسی و جنگ های منطقه ای، نظیر جنگ های داخلی سوریه و یمن، نقش مهمی در تبیین دیدگاه های جمهوری اسلامی ایران ایفا کرده است. این شبکه به عنوان یکی از مهم ترین ابزارهای رسانه ای ایران در خاورمیانه، همواره به عنوان مدافع مقاومت و حقوق ملت های مظلوم در برابر سلطه گری های غرب شناخته می شود. (همان، ۱۱۹)

(ج) هیسپان تی وی^۵

این شبکه به زبان اسپانیایی، برای مخاطبان در کشورهای آمریکای لاتین و اسپانیولی زبان طراحی شده است. هیسپان تی وی به ویژه در پی معرفی سیاست های جمهوری اسلامی ایران در منطقه آمریکای لاتین است و می کوشد تا تصویری واقعی و مثبت از جمهوری اسلامی به افکار عمومی در این منطقه ارائه دهد. این شبکه با پوشش اخبار مربوط به مسائل جهانی و منطقه ای، تحلیل های سیاسی و فرهنگی، و پخش مستندهای تولیدی درباره ایران، توانسته است تأثیر زیادی بر مخاطبان خود در این منطقه بگذارد. (همان، ۱۲۱)

(د) آی پی تی وی^۶

این شبکه یکی از قدیمی ترین و اصلی ترین شبکه های تلویزیونی برون مرزی صدا و سیماست که به زبان های مختلف فعالیت می کند. آی پی تی وی به ویژه در کشورهای اسلامی و آسیایی با هدف معرفی فرهنگ و تاریخ ایران و نشر دیدگاه های جمهوری اسلامی ایران فعالیت می کند. این شبکه با تولید برنامه های تحلیلی و مستند، به ویژه در حوزه های دینی، فرهنگی و اجتماعی، توانسته است نقش خود را در دیپلماسی رسانه ای جمهوری اسلامی ایران تقویت کند. (همان، ۱۲۳)

نقش شبکه های برون مرزی در دیپلماسی رسانه ای ایران

شبکه های برون مرزی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در راستای تقویت جایگاه جمهوری اسلامی در عرصه جهانی، نقش مهمی ایفا کرده اند. این شبکه ها به ویژه در مقابله با جنگ رسانه ای غرب و تحریف های تبلیغاتی علیه ایران، با تولید محتوایی همچون

^۵ Hispan TV

^۶ IP TV

تحلیل‌های خبری، مستندها، و برنامه‌های ویژه، تلاش کرده‌اند تا حقیقت سیاست‌های ایران را به جهانیان منتقل کنند. (شکری رفسنجانی، ۱۴۰۱، ۹۸)

یکی از مهم‌ترین نقش‌های این شبکه‌ها، در زمینه "قدرت نرم" جمهوری اسلامی ایران است. این شبکه‌ها توانسته‌اند به‌ویژه در کشورهای اسلامی و منطقه خاورمیانه، تصویری از ایران به‌عنوان حامی مقاومت و عدالت اجتماعی ارائه دهند. این تصویر به‌ویژه در بحران‌های منطقه‌ای نظیر جنگ‌های سوریه و یمن و همچنین بحران فلسطین، بسیار تأثیرگذار بوده است. علاوه بر این، این شبکه‌ها به‌عنوان ابزارهایی برای تبیین سیاست‌های ایران در زمینه‌های مختلف از جمله هسته‌ای، حقوق بشر و دموکراسی عمل کرده‌اند و از این طریق توانسته‌اند نفوذ خود را در سطح منطقه‌ای و جهانی گسترش دهند (فرهنگی، ۱۳۹۴، ۶۵).

شبکه‌های برون‌مرزی صدا و سیما به‌عنوان ابزارهایی مؤثر در دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران، توانسته‌اند نقشی کلیدی در معرفی هویت و سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران به جهانیان ایفا کنند. این شبکه‌ها با استفاده از ظرفیت‌های مختلف رسانه‌ای، توانسته‌اند در مقابل جنگ‌های رسانه‌ای غرب و تحریف‌های اطلاعاتی، تصویری مثبت و واقع‌گرایانه از ایران ارائه دهند و در تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سطح جهانی و منطقه‌ای مؤثر باشند.

جایگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی در توسعه قدرت نرم ایران

قدرت نرم به توانایی یک کشور برای تأثیرگذاری بر دیگر کشورها از طریق ابزارهای غیرنظامی مانند فرهنگ، رسانه‌ها، ارزش‌ها و دیپلماسی فرهنگی گفته می‌شود. جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از رسانه‌های داخلی و خارجی خود به‌ویژه صدا و سیمای جمهوری اسلامی، نقش عمده‌ای در توسعه قدرت نرم ایران ایفا کرده است. صدا و سیما نه تنها ابزاری برای اطلاع‌رسانی در داخل کشور، بلکه یکی از مهم‌ترین ابزارهای دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای در خارج از مرزها بوده است. در ادامه این مقاله، جایگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در توسعه قدرت نرم ایران و نقش آن در سیاست خارجی جمهوری اسلامی بررسی خواهد شد. (رفعی و نیکروش، ۱۳۹۲، ۱۱۳)

۱. مفهوم قدرت نرم و اهمیت آن برای جمهوری اسلامی ایران

قدرت نرم، برخلاف قدرت سخت (که شامل نیروهای نظامی و اقتصادی است)، به توانایی یک کشور در جلب توجه و اعتماد دیگر کشورها از طریق وسایل فرهنگی، اجتماعی، و

رسانه‌ای اشاره دارد. در این چارچوب، رسانه‌ها به‌ویژه تلویزیون و رادیو می‌توانند ابزارهای بسیار مؤثری در انتقال پیام‌ها، فرهنگ‌ها، ارزش‌ها باشند. جمهوری اسلامی ایران با توجه به شرایط خاص سیاسی، فرهنگی، و بین‌المللی خود، استفاده از قدرت نرم را در دستور کار قرار داده و از رسانه‌های مختلف، به ویژه صدا و سیما، برای تقویت جایگاه خود در عرصه بین‌المللی استفاده کرده است. (سلطانی فر و دیگران، ۱۳۹۶، ۷۲)

۲. صدا و سیما: ابزار اصلی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک نهاد رسانه‌ای قدرتمند، از آغاز انقلاب اسلامی تا کنون، نقش بسیار مهمی در تقویت قدرت نرم ایران ایفا کرده است. این نهاد از طریق شبکه‌های مختلف تلویزیونی، رادیویی و برون‌مرزی خود به ترویج مفاهیم و اصول جمهوری اسلامی پرداخته و از این طریق قدرت نرم ایران را در سطح جهانی تقویت کرده است. (جاوید، ۱۴۰۲، ۱۷۲۵)

الف) تولید محتوای فرهنگی و دینی

صدا و سیما از ابتدا به‌عنوان یک ابزار فرهنگی و دینی در خدمت انقلاب اسلامی قرار گرفت. با توجه به اینکه

جمهوری اسلامی ایران بر مبانی فکری و دینی خود تکیه دارد، رسانه ملی کشور با تولید برنامه‌های مذهبی، دینی، فرهنگی و آموزشی به ترویج اصول انقلاب اسلامی پرداخته است. شبکه‌های مختلف صدا و سیما برنامه‌هایی را با محوریت قرآن کریم، احکام اسلامی، معارف اهل بیت و تاریخ اسلام به‌ویژه در کشورهای اسلامی پخش می‌کنند تا از این طریق تصویر ایران به‌عنوان یک کشور مذهبی و حامی ارزش‌های اسلامی و شیعی تقویت شود. (رضایی، ۱۳۹۷، ۱۰۳)

ب) شبکه‌های برون‌مرزی و تأثیرگذاری بر افکار عمومی جهانی

صدا و سیما با تأسیس شبکه‌های برون‌مرزی مانند "پرس تی‌وی" (برای مخاطبان انگلیسی زبان)، "الکوثر" (برای مخاطبان عربی زبان) و "هیسپان تی‌وی" (برای مخاطبان اسپانیایی زبان) توانسته است نقش مهمی در ترویج پیام‌های جمهوری اسلامی ایران در سطح جهانی ایفا کند. این شبکه‌ها با تولید محتوای خبری، تحلیلی، مستند، فرهنگی و اجتماعی، به معرفی سیاست‌ها و دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند و به‌ویژه در زمینه‌های

هسته‌ای، دفاعی، و حقوق بشر در برابر تبلیغات منفی غرب ایستاده‌اند. به‌ویژه "پرس تی‌وی" در کشورهای غربی توانسته است با ارائه تحلیل‌های جامع و مقابله با تحریف‌ها، تصویر متفاوتی از ایران ارائه دهد. (شکری رفسنجانی، ۱۴۰۱، ۱۱۲)

ج) مقابله با جنگ رسانه‌ای و تحریف‌های غربی

یکی از چالش‌های اصلی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌المللی، جنگ‌های رسانه‌ای است که در آن رسانه‌های غربی غالباً سعی دارند سیاست‌ها و اقدامات ایران را تحریف کنند. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در این زمینه با تولید برنامه‌های مستند و خبری در پاسخ به اتهامات و تحریف‌های رسانه‌های غربی، تلاش کرده است تا دیدگاه‌های ایران را به‌درستی به گوش جهانیان برساند. این رسانه با استفاده از رویکردهای مستندنگاری و تحلیل‌های تخصصی، توانسته است در مقابل جنگ رسانه‌ای غرب موفق عمل کند. (صیاد و دیگران، ۱۳۹۹، ۵۵)

د) تقویت روابط با کشورهای اسلامی و غیرمتعهد

صدا و سیما با توجه به مأموریت‌های سیاسی و فرهنگی خود، در تلاش است تا روابط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای اسلامی و غیرمتعهد را تقویت کند. این شبکه‌ها با پخش برنامه‌هایی در زمینه همبستگی جهان اسلام، حمایت از ملت‌های مظلوم، و مبارزه با استعمار، توانسته‌اند ایران را به‌عنوان حامی اصلی جهان اسلام معرفی کنند. به‌ویژه در بحران‌های منطقه‌ای نظیر جنگ‌های سوریه و یمن، صدا و سیما نقش ویژه‌ای در حمایت از جبهه مقاومت و نشان دادن سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در برابر دخالت‌های خارجی ایفا کرده است. (عیوضی، ۱۳۹۰، ۸۶)

نقش صدا و سیما در تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در دوران تحریم

در دوران تحریم‌های اقتصادی و سیاسی، جمهوری اسلامی ایران با استفاده از قدرت نرم و به‌ویژه از طریق صدا و سیما، توانسته است علاوه بر تبیین سیاست‌های خود، به مقابله با فشارهای خارجی بپردازد. این رسانه با تولید محتوای خاص در زمینه‌های علمی، فناوری، پزشکی و فرهنگی، توانسته است دستاوردهای ایران را به‌ویژه در زمینه‌های هسته‌ای، فضایی، و پزشکی به جهانیان معرفی کند. این امر باعث افزایش محبوبیت ایران در میان کشورهای غیرغربی و ایجاد همگرایی بیشتر در برابر فشارهای جهانی شده است. (مدنی، ۱۳۹۹، ۸۳)

جنگ رسانه‌ای به عنوان یک ابزار جدید در عرصه سیاست بین‌المللی، به تلاش‌های رسانه‌ای اطلاق می‌شود که با هدف تأثیرگذاری بر افکار عمومی، تغییر در نگرش‌ها و شکل‌دهی به سیاست‌ها در سطح جهانی یا داخلی صورت می‌گیرد. در دنیای امروز که رسانه‌ها به عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای جنگ روانی و سیاسی شناخته می‌شوند، جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان یک بازیگر فعال در عرصه بین‌المللی، با بهره‌گیری از رسانه‌های خود، به مقابله با جنگ رسانه‌ای علیه کشورش پرداخته است. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به عنوان بزرگ‌ترین رسانه دولتی در این کشور، یکی از اصلی‌ترین ابزارها برای مقابله با این تهدیدات رسانه‌ای و همچنین انعکاس دیدگاه‌ها و مواضع جمهوری اسلامی در سطح جهانی است. (همان، ۸۵)

مفهوم جنگ رسانه‌ای و اهمیت آن در سیاست خارجی ایران

جنگ رسانه‌ای به منظور استفاده از رسانه‌ها برای تحقق اهداف سیاسی و اجتماعی به کار می‌رود. این جنگ می‌تواند به صورت رسمی (دولت به دولت) یا غیررسمی (دولت به ملت‌ها و گروه‌ها) باشد و معمولاً در قالب پخش اخبار و اطلاعات دستکاری شده، شایعات، و تبلیغات منفی درباره یک کشور یا گروه خاص صورت می‌گیرد. در عصر رسانه‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی، جنگ رسانه‌ای با سرعت زیادی گسترش یافته و می‌تواند تأثیرات زیادی بر ذهنیت‌ها، تصمیم‌گیری‌ها، و حتی سیاست‌های کشورها بگذارد. جمهوری اسلامی ایران با توجه به سیاست‌های مستقل خود در عرصه جهانی و در مقابل فشارهای اقتصادی، سیاسی و نظامی که از سوی قدرت‌های غربی به ویژه ایالات متحده و کشورهای اتحادیه اروپا وارد می‌شود، با جنگ رسانه‌ای گسترده‌ای روبه‌روست. (پوریان مهر، ۱۳۹۶، ۱۰۴) از این رو، رسانه‌های دولتی ایران به ویژه صدا و سیما به عنوان یکی از ابزارهای اصلی دفاعی جمهوری اسلامی در برابر این تهدیدات ایفای نقش کرده‌اند.

صدا و سیما به عنوان ابزار اصلی مقابله با جنگ رسانه‌ای

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و تأثیرگذارترین رسانه‌ها در کشور، در مقابله با جنگ رسانه‌ای علیه ایران، ابزارهای مختلفی را به کار گرفته است. این نهاد رسانه‌ای به ویژه در شرایطی که ایران با تحریم‌ها، تهدیدات امنیتی، و تحریف‌های خبری مواجه است، نقش بسیار مهمی در تبیین واقعیت‌ها و مواضع جمهوری اسلامی در سطح جهانی ایفا می‌کند. (نظری، ۱۳۹۴، ۳۱)

الف) ایجاد روایت مستقل و مقابله با تحریف‌ها

یکی از مهم‌ترین وظایف صدا و سیما در مقابله با جنگ رسانه‌ای، ایجاد یک روایت مستقل از وقایع و رویدادها است. این روایت‌ها معمولاً به‌منظور مقابله با روایت‌های تحریف‌شده‌ای که توسط رسانه‌های غربی به‌ویژه رسانه‌های بین‌المللی و جریان‌های ضدایرانی ارائه می‌شوند، تولید می‌شود. برای مثال، در موضوعاتی چون برنامه هسته‌ای ایران، صدا و سیما تلاش می‌کند تا با پخش مستندات، مصاحبه‌ها و گزارش‌های تخصصی، حقیقت و شفافیت را در این خصوص به جهانیان منتقل کند و به‌این‌ترتیب روایت رسانه‌های غربی را که ایران را تهدیدی هسته‌ای معرفی می‌کنند، به چالش بکشد.

ب) استفاده از شبکه‌های برون‌مرزی برای ترویج دیدگاه‌های ایران

صدا و سیما به‌ویژه با راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی مانند "پرس تی‌وی"، "الکوتر" و "هیسپان تی‌وی"، به مقابله با تبلیغات و تحریف‌های رسانه‌ای پرداخته است. این شبکه‌ها که به زبان‌های مختلف پخش می‌شوند، محتوای خبری و تحلیلی تولید می‌کنند که نه تنها در داخل ایران، بلکه در سطح جهانی به‌ویژه در کشورهای عربی و غربی، مخاطبان زیادی دارند. این شبکه‌ها در پوشش اخبار سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ایران، نقش مهمی در بهبود تصویر ایران در عرصه بین‌المللی و در برابر رسانه‌های خصمانه ایفا می‌کنند. به‌ویژه "پرس تی‌وی" که به زبان انگلیسی پخش می‌شود، توانسته است در رسانه‌های جهانی دیده شود و نظرات ایران را در خصوص مسائل جهانی مانند بحران‌های منطقه‌ای، تحریم‌ها و حقوق بشر به جهانیان انتقال دهد. (شکری رفسنجانی، ۱۴۰۱، ۱۱۳)

ج) مقابله با جنگ روانی در بحران‌های منطقه‌ای

یکی دیگر از جنبه‌های جنگ رسانه‌ای علیه ایران، جنگ روانی است که عمدتاً در بحران‌های منطقه‌ای مانند جنگ سوریه، یمن، و عراق به‌وجود آمده است. در این زمینه، صدا و سیما با تولید برنامه‌های خبری، مستند، و تحلیل‌های خاص در خصوص نقش ایران در این بحران‌ها، توانسته است به‌طور مؤثری در برابر روایت‌های منفی و دروغین رسانه‌های دشمن مقاومت کند. (احمدی، ۱۳۹۶، ۶۹) برای مثال، در بحران سوریه، رسانه‌های غربی و عربی سعی داشتند تا حضور ایران در این کشور را به‌عنوان دخالت نظامی و حمایت از رژیم بشار اسد نشان دهند، اما صدا و سیما با پوشش گسترده اخبار از وضعیت واقعی سوریه و نقش ایران در مبارزه با تروریسم، دیدگاه متفاوتی ارائه داده است.

د) استفاده از مستندها و برنامه‌های تحلیلی برای اصلاح تصویر ایران

صدا و سیما همچنین از مستندها و برنامه‌های تحلیلی برای اصلاح تصویر ایران در سطح بین‌المللی بهره می‌برد. این مستندها به‌ویژه در پاسخ به اتهامات و تحریف‌هایی که از سوی رسانه‌های خارجی مطرح می‌شود، تولید می‌شوند. مستندهایی مانند "ایران؛ داستان یک انقلاب" یا "واقعیت هسته‌ای ایران" به‌طور تخصصی به تحلیل وضعیت هسته‌ای ایران و سایر حوزه‌های مرتبط پرداخته‌اند و به‌این ترتیب، تصویری واقع‌گرایانه و دقیق از ایران ارائه می‌دهند که در تقابل با اطلاعات نادرست منتشر شده در رسانه‌های غربی قرار دارد (عیوضی، ۱۳۳۹، ۷۵).

با وجود موفقیت‌های قابل توجه صدا و سیما در تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، این نهاد با چالش‌ها و محدودیت‌های متعددی روبه‌رو است. از جمله این چالش‌ها می‌توان به مشکلات فنی، محدودیت‌های مالی، و فشارهای سیاسی بین‌المللی اشاره کرد که مانع از توسعه بهتر این رسانه‌ها می‌شود. همچنین، رقابت با رسانه‌های بزرگ بین‌المللی و مسدودسازی شبکه‌های صدا و سیما در برخی کشورها از جمله چالش‌های عمده‌ای است که نیازمند راهکارهای جدید و نوآورانه است. در واقع می‌توان گفت صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان ابزاری کلیدی در استراتژی قدرت نرم ایران، توانسته است نقش عمده‌ای در معرفی ایران به‌عنوان یک کشور مستقل، مقاوم و پیشرفته ایفا کند. این رسانه با تولید محتواهای فرهنگی، دینی و سیاسی، به تقویت روابط ایران با کشورهای اسلامی، تقویت جایگاه جمهوری اسلامی در سطح جهانی، و مقابله با جنگ‌های رسانه‌ای پرداخته است. هرچند این نهاد با چالش‌هایی نظیر تحریم‌ها و محدودیت‌های فنی روبه‌رو است، اما با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و شیوه‌های خلاقانه، قادر است به تقویت موقعیت جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌المللی ادامه دهد.

همچنین با وجود دستاوردهای قابل توجه، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران با چالش‌ها و محدودیت‌های متعددی در مقابله با جنگ رسانه‌ای روبه‌رو است. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، محدودیت‌های فنی و اقتصادی است که به‌ویژه در شرایط تحریم‌ها، این رسانه را با مشکلات زیادی در زمینه دسترسی به تکنولوژی‌های پیشرفته و تولید محتوای باکیفیت مواجه کرده است. همچنین، رقابت با رسانه‌های جهانی مانند بی‌بی‌سی، سی‌ان‌ان، و الجزیره که از منابع و امکانات فراوانی برخوردار هستند، به‌ویژه در جلب توجه مخاطبان بین‌المللی برای صدا و سیما، چالشی جدی است.

البته همانگونه که گفتیم صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در مقابله با جنگ رسانه‌ای خصوصا در میان ملت‌های مسلمان نقش اساسی و تأثیرگذاری ایفا کرده است. این نهاد با استفاده از ظرفیت‌های داخلی و برون‌مرزی خود، توانسته است در برابر تحریف‌ها و جنگ‌های رسانه‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران مقاومت کند و با ارائه روایت‌های مستقل و مستند، نقش خود را به‌عنوان یک ابزار مؤثر در دیپلماسی رسانه‌ای و قدرت نرم جمهوری اسلامی تقویت نماید. اگرچه چالش‌های بسیاری در این مسیر وجود دارد، صدا و سیما همچنان با تولید محتوای جدید و استفاده از فناوری‌های نوین می‌تواند در تقویت موقعیت جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه‌ای بین‌المللی نقش‌آفرینی کند.

آذری جهرمی، محمدجواد. (۱۳۹۷) "شبکه‌های برون‌مرزی و دیپلماسی عمومی ایران"، تهران: انتشارات دانشگاه تهران

احمدی، صادق. جواد منزوی بزرگی و محسن مرادیان. "بررسی تهدیدات نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در دهه آینده". پژوهش‌های حفاظتی و امنیتی. دوره ۲۲ (تابستان ۱۳۹۶): ۷۲-۵۱.

بهشتی، سید صمد. محمد حقمرادی. "احساس تعلق به ایران در میان اقوام ایرانی"، جامعه شناسی کاربردی. دوره ۲۸. شماره ۳ - شماره پیاپی ۶۷. مهر ۱۳۹۶. ۴۰-۲۵

پوریان مهر، محمد اسماعیل. "تاثیر جنگ رسانه ای صدا و سیما ی غرب علیه جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی. دوره ۳. شماره ۳. پاییز ۱۳۹۶. صفحات ۱۰۹-۱۰۱

جاوید، محمد جواد. "نقش صدا و سیما در ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی". مطالعات حقوق عمومی شماره ۴ (زمستان ۱۴۰۲): ۱۷۲۲-۱۷۳۹.

خجسته، حسن. محمد مهدی سدیفی، عاطفه آقامحمدی (۱۴۰۰). "انقلاب، موسیقی، رادیو". تهران: دانشگاه صدا و سیما

دهقانی فیروزآبادی، جلال (۱۳۹۷). "سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران". تهران: سمت.

رضایی، فاطمه. "ترویج فرهنگ دینی از طریق رسانه ملی: مطالعه موردی برنامه‌های مذهبی صدا و سیما"، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی. شماره ۲۲. سال ۱۳۹۷، صفحات ۸۹-۱۱۰

رفیع، حسین. ملیحه نیکروش. "دیپلماسی عمومی و قدرت نرم". فصلنامه مطالعات روابط بین الملل. دوره ۶. شماره ۲۲. شهریور ۱۳۹۲. صفحات ۹۹-۱۳۳

سلطانی‌فر، محمد. شهرود امیرانتخابی. سیدرضا صالحی‌امیری (۱۳۸۷)، "دیپلماسی رسانه ای". تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام

شکری رفسنجانی، رضا. گلناز امجدی و احسان کریمی میبدی. "نقش شبکه‌های برون‌مرزی رسانه ملی در دیپلماسی رسانه‌ای با تأکید بر شبکه‌های العالم و پرس تی‌وی".

پژوهشنامه رسانه بین‌الملل، شماره ۱۰ (پاییز و زمستان ۱۴۰۱): صفحات ۸۷-۱۱۵.

صیاد، محمدکاظم. آرمین امینی و ابوالقاسم طاهری. "تهدیدهای سایبری و اقدامات امنیتی در فضای مجازی؛ بررسی رویکردهای ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران". امنیت ملی، شماره ۳۸ (زمستان ۱۳۹۹): صفحات ۴۵-۶۷.

عیوضی، محمد رحیم. محمدباقر منصورزاده. "تأثیر فرهنگ سازی سیاسی رسانه ملی بر فرآیند توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه مطالعات روابط بین الملل. دوره ۴. شماره ۱۵. شهریور ۱۳۹۰. صفحات ۶۳-۹۰.

فرهنگی، علی اکبر. "دیپلماسی رسانه‌ای ایران: نقش شبکه‌های برون مرزی صدا و سیما". فصلنامه رسانه. شماره ۱۳. سال ۱۳۹۷. صفحات ۴۵-۷۰.

مدنی، سعید. "صدا و سیما در دیپلماسی رسانه‌ای منطقه‌ای: مورد خاورمیانه". مجله مطالعات روابط بین‌الملل. شماره ۲۴. سال ۱۳۹۹. صفحات ۷۸-۱۰۰.

مرشدی زاده، علی. "مولفه‌های هویت اسلامی و ایرانی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای". مطالعات ملی. تابستان ۱۳۹۶. صفحات ۱۲۸-۱۴۸.

نظری، علی اشرف. علی حسن پور. ایوب گراوند. "صداوسیما و بازنمایی فرهنگ و هویت در جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه مطالعات ملی. دوره ۱۶. شماره ۶۴. دی ۱۳۹۴. ۴۰-۲۱.

نیازی، محسن. اعظم ولایتی. "نقش برنامه های دینی تلویزیون در هویت دینی". فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی. سال اول. شماره اول. سال ۱۳۹۱. صفحات ۲۶-۱.

یارمحمدی، حمیدرضا. محمد احمدی. "مطالعه جهت‌گیری و نحوه پوشش اخبار بحران داعش در سایت‌های ایرنا، بی.بی.سی فارسی و صدای آمریکا". مطالعات جامعه‌شناسی. دوره ۸. شماره ۲۷. تیر ۱۳۹۴. صفحات ۹۹-۱۱۸.

Armitage, R. L., & Nye, J. S. (2007). CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies.

Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. New York: Palgrave. 2-27

Nye, Joseph S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: PublicAffairs, 2004.